

23 APR. 2010

EILANDGEBIED

BONAIRE

Aan: Z.E. Gouverneur van
de Nederlandse Antillen
mr. F.M. d.I.S. Goedgedrag
Fort Amsterdam 2
Willemstad, Curaçao,
Nederlandse Antillen

Uw brief/kenmerk

Ons nr. 30001129

Onderwerp: opschorting afkondiging
Eilandsverordening referendum Bonaire 2010

Kralendijk, FEB 02 2010

Excellentie!

Op vrijdag 29 januari heeft de Eilandraad van Bonaire in een openbare vergadering onder agendapunt 3 het onderwerp 'goedkeuring ontwerp eilandsverordening Referendum Bonaire 2010' behandeld. De ontwerp eilandsverordening is door de Eilandsraad in de vergadering goedgekeurd.

In overeenstemming met artikel 98 van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen schort ik de afkondiging van genoemde verordening op. Mijn overwegingen hierbij zijn onder meer de volgende.

De verordening houdt onvoldoende rekening met adviezen van het VN rapport "Recommendations of the Needs Assessment Mission to Bonaire – 1 to 5 December 2009". Ik verwijs hierbij naar aanbeveling I uit genoemd rapport voor wat betreft datum van het referendum, aanbeveling II over de vraagstelling, aanbeveling III ten aanzien van de internationale praktijk van consensus en naar aanbeveling IV met betrekking tot het recht om te stemmen.

Verzoeken bij beantwoording van deze brief datum, nummer en onderwerp te vermelden.

Postadres: Plaza Reina Wilhelmina 1, Kralendijk, Bonaire N.A.

Telefoon: (599-7) 5330 toestel 245 of 247 . Telefax: (599-7) 2824

Op grond van deze punten vermeen ik – dat indien Bonaire aan de hand van de aangenomen verordening een referendum zou houden – deze de toets aan het internationale recht niet zal doorstaan. Deze gang van zaken is strijdig met het algemeen belang van het Koninkrijk en gaat ten koste van het belang van Bonaire in het bijzonder.

De gezaghebber van het eilandgebied Bonaire,

UNITED NATIONS

NATIONS UNIES

OUTGOING FACSIMILE

DATUM	12/22/09
ONDERWERP	NAM
ACTIE	4 plv
INFO KOPIE	pv/plv/mudv

DATE: 21 December 2009

TO: H.E. Mr. Herman Schaper Permanent Mission of the Kingdom of the Netherlands to the UN	FROM: Maria Soraya Manuel Administrative Assistant Electoral Assistance Division Department of Political Affairs United Nations New York (917) 367-2627
FAX NO.: (212) 370-1954	FAX NO.: (212) 963-2979
ATTN: Letter regarding Needs Assessment Mission to Bonaire (1-5 Dec 2009)	REF:
TOTAL NUMBER OF TRANSMITTED PAGES INCLUDING THIS PAGE: 5	

Please find attached letter from Mr. Craig Jenness, Director, Electoral Assistance Division of the United Nations Department of Political Affairs.

Original copies will be sent via mail.

Thank you so much.

→ Carel de Hazel, dir. DBB

→ DWH/Schellekens, Nieuwburg

→ DVF/PJ

→ PV

→ plv

→

u 22/12

UNITED NATIONS

NATIONS UNIES

POSTAL ADDRESS-ADRESSE POSTALE: UNITED NATIONS, N.Y. 10017
CABLE ADDRESS -ADRESSE TELEGRAPHIQUE: UNATIONS NEWYORK

REFERENCE:

21 December 2009

Excellency,

Upon the Island Territory of Bonaire's request, which was supported by the Permanent Mission of the Kingdom of the Netherlands to the United Nations through Your Excellency's letter dated 30 September 2009, a Needs Assessment Mission (NAM) visited Bonaire from 1 to 5 December 2009.

The NAM had a large number of meetings with stakeholders of the referendum, *inter alia*, the Island Council, Executive Council officials, government officials of the Netherlands Antilles, representatives of the Netherlands Government, political party leaders, civil society groups, media representatives, the private sector, unions and others. In order to listen to all concerned parties, the NAM also traveled to Curaçao where the Netherlands Antilles central government sits, and met with the Governor and his assistants.

These meetings provided the NAM with an opportunity to make an assessment of the existing conditions for the conduct of the referendum in Bonaire and an evaluation of pre-referendum needs, and also to come up with some recommendations in this regard.

While extending the sincere thanks of the Electoral Assistance Division to the Government of the Kingdom of the Netherlands and also to the local officials in Bonaire who spared no efforts to assist the NAM in undertaking this mission, I would like to convey to you the recommendations of the NAM as contained in the attached document. It would be highly appreciated if these recommendations could be conveyed to the officials in Bonaire as early as possible, since in the NAM's view these recommendations need to be taken into consideration in the preparations for the referendum.

Please accept, Excellency, the assurances of my highest consideration.

Craig Jenness
Director
Electoral Assistance Division
Department of Political Affairs

His Excellency
Mr. Herman Schaper
Permanent Representative of the Kingdom
of the Netherlands to the United Nations
New York

RECOMMENDATIONS OF THE NEEDS ASSESSMENT MISSION TO BONAIRE – 1 to 5 DECEMBER 2009

In light of the current circumstances, and taking into account the information and opinions received in meetings with a broad range of the stakeholders, the UN Mission offers the following recommendations:

- I. **Timing of the referendum:** Because the uncertainty surrounding the referendum is increasing political tensions on Bonaire and has already resulted in the suspension of some Dutch government assistance projects, the referendum should be held as soon as possible, consistent with the need to have sound arrangements in place.

There are many issues still to be sorted out before preparations for the referendum can begin in earnest. These include adopting a referendum law, appointing a Referendum Executing Committee, and deciding on voter eligibility. After these questions are definitively addressed by the Island Council, the remaining steps required to conduct a referendum could be completed within three months. If the Island Council takes the necessary decisions in December, a properly planned and implemented referendum could take place by March or April. If Island Council decisions are delayed beyond December, then consideration should be given to delaying the referendum accordingly.

- II. **The referendum question:** There are sharp divisions on Bonaire over what question or questions should be posed in the referendum and how the question should be worded. If at all possible, the question to be posed to voters should be decided by the Island Council on the basis of consensus. Achieving consensus on the question will help avoid complaints following the referendum that the question posed was biased, unclear or based on false premises.

It is also crucial that the question posed to voters is very clear, so that people understand what they are voting for, what their choices are and what the implications of the choices are. Clarity is particularly important since this is one of the most important decisions that voters will ever be asked to make about the future of Bonaire. The current confusion on Bonaire regarding the meaning of the 2004 referendum result underscores this need for clarity.

The question proposed by the Referendum Committee ("should the direct bond with the Netherlands be free association instead of integration?") is not at all clear. There appears to be widespread confusion among Bonairians about what is meant by "free association." There also appears to be some uncertainty about what is being called "integration" in the proposed question, since many islanders are not clear what has been negotiated up to this point.

Either a new question should be formulated by the Island Council, or the options in the proposed question should be explained in writing, in an impartial manner and with sufficient clarity and detail to enable voters to make an informed choice. The implications of each choice should also be explained clearly.

- III. **Legal issues:** If possible, the Island Council should adopt the referendum law by consensus. While this is not a requirement of international standards, it is a good practice. The referendum law will set the rules of the game. Experience around the world shows that elections and referendums go more smoothly and there are fewer complaints afterwards if all sides have agreed in advance on the rules. Members of the Island Council should therefore negotiate in good faith with a view to agreement on the referendum law.
- IV. **Voter eligibility:** The Referendum Committee's recommendation that citizens must be resident of Bonaire for an "uninterrupted five years" in order to be eligible to vote is problematic and could unreasonably deprive many citizens of the right to vote. Although lawyers could argue the finer points of a legitimate residency requirement or other restrictions on the franchise, the guiding principle should be to ensure universal adult suffrage. A residency requirement of over five years raises serious issues in regards to human rights, as well as equity.

If the Island Council's primary concern is that large numbers of people may come to Bonaire shortly before the referendum with the intention of voting and distorting the result, there are other ways to deal with this eventuality. For example, one option would be to limit eligibility to citizens who were registered as residents of Bonaire prior to 15 September 2009, when the Island Council took the decision to hold a referendum. While this is more restrictive than the normal 50 day residency requirement for Dutch citizens, it could be considered a reasonable compromise solution.

The right to vote should be available to every adult citizen. The age of majority in Bonaire is 18. If the Island Council wishes to extend the vote to 16 and 17 year olds, as was done in 2004, there is no international standard that would prevent this, although there is no international standard that requires it.

Article 25 of the International Covenant on Civil and Political Rights protects the right of "every citizen" to vote. There is no international requirement that non-citizens be permitted to vote, although there is no prohibition on allowing non-citizens to vote if the Island Council chooses to do so. If non-citizens are permitted to vote, there is no prohibition on establishing a residency requirement for them to be eligible, at the discretion of the Island Council.

- V. **The Referendum Execution Committee:** To comply with international standards and best practices, Referendum Execution Committee should be impartial, honest, and independent. It should operate transparently. Ideally, the Committee should be composed of persons who are well respected in the community and have the trust and the confidence of the people. In order to ensure public confidence in the Committee, it would be preferable for the Island Council to choose its members by consensus.
- VI. **Public information campaign:** An effective public information campaign is essential to ensure that voters understand the issues they are being asked to decide so that they can make an informed choice. Ideally, the major part of the campaign should be run by an independent Referendum Execution Committee which should provide unbiased, factual information about each option and its implications. The information campaign should be designed to reach the entire population through radio, newspapers, public meetings at civic centers, or other means most appropriate for Bonaire. It should be conducted in all the major languages of the island.

There is no specific timeframe required by the United Nations for such an information campaign, but it should be long enough to be effective. The public information campaign should last at least one month after the question to be posed has been clarified and after the Referendum Execution Committee is functioning. Six weeks would be a good target length for an information campaign.

- VII. **Consultations:** There appears to be a need for greatly increased consultations and public discussions of the referendum, even before a public information campaign begins. Although the Island Council took the decision in September to hold a referendum, citizens remain very uncertain about the process or the issues, civil society groups assert they cannot arrange meetings with politicians, the Island Council has not yet held any formal discussions on the referendum, and there have been no discussions with the Kingdom of the Netherlands government in regard to the referendum. This situation appears to be breeding unnecessary friction and tension. The Island Council should take the lead in remedying this problem.
- VIII. **The United Nations role:** There appears to be a broad desire among all stakeholders – including the governing coalition, the opposition, and civil society – for a United Nations role in the referendum and a United Nations presence on Bonaire at the time of the vote. The UN Mission recommends that, at a minimum, the Electoral Assistance Division deploy a small mission (one or two persons) as an expert monitoring team during the referendum, to help build confidence and to assess the process.

In addition, the Electoral Assistance Division should make itself available to answer questions and provide advice from New York during the period from now until the referendum.

The United Nations should consider positively any other requests from Bonaire for specific types of electoral assistance between now and the referendum, which might include, for example, providing an expert to help with the design and implementation of the public information campaign.

Finally, these recommendations should be conveyed officially to the authorities on Bonaire, so they may be taken into account and implemented as preparations for the referendum get underway.

EILANDGEBIED

BONAIRE

Aan: de Eilandsraad van het
Eilandgebied Bonaire
Plaza Wilhelmina
Kralendijk, Bonaire

Uw brief/kenmerk

Ons nr. 3000130

Onderwerp: opschorting afkondiging
Eilandsverordening Referendum Bonaire 2010

Kralendijk, FEB 02 2010

Geacht raadslid,

In overeenstemming met artikel 98 ERNA geef ik met dit schrijven kennis aan de Eilandsraad dat vandaag, 2 februari 2010, een brief naar de Gouverneur van de Nederlandse Antillen is uitgegaan met de kennisgeving dat de gezaghebber de afkondiging van de op 29 januari 2010 door de Eilandsraad van Bonaire aangenomen Eilandsverordening Referendum Bonaire 2010 heeft opgeschort. Een afschrift van de kennisgeving aan de Gouverneur is aan deze kennisgeving aan de Eilandsraad gehecht.

De gezaghebber van het eilandgebied Bonaire,

Verzoeken bij beantwoording van deze brief datum, nummer en onderwerp te vermelden.

Postadres: Plaza Reina Wilhelmina 1, Kralendijk, Bonaire N.A.

Telefoon: (599-7) 5330 toestel 245 of 247 . Telefax: (599-7) 2824

HP LaserJet M1522nf MFP

Fax Confirmation Report

Kabinet vd Gezaghebber
717-2967
Feb-2-2010 08:00

Job	Date	Time	Type	Identification	Duration	Pages	Result
429	2/ 2/2010	07:58:12	Send	094611412	1:51	8	OK

EILANDGEBIED

BONAIRE

KOMUNIKADO DI PRENSA

PERSBERICHT

Gezaghebber di Teritorio Insular Boneiru ta anunsiá ku awe, dia 2 di febrüari 2010, a manda karta pa notifiká Gobernador di Antianan Hulandes i Konseho Insular di Boneiru ku konforme artíkulo 98 di ERNA gezaghebber a suspendé publikashon di e dekreto insular di referèndem di Boneiru 2010 ku Konseho Insular di Boneiru a aprobá dia 29 di yanüari 2010. Supervishon haltu ta den man di Gobernador di Antianan Hulandes.

De gezaghebber van het Eilandgebied Bonaire maakt bekend dat vandaag, 2 februari 2010, de Gouverneur van de Nederlandse Antillen en de Eilandsraad van Bonaire in kennis zijn gesteld dat de gezaghebber overeenkomstig artikel 98 ERNA de afkondiging van de op 29 januari 2010 door de Eilandsraad van Bonaire aangenomen Eilandsverordening Referendum Bonaire 2010 heeft opgeschort. Hoger toezicht ligt bij de Gouverneur van de Nederlandse Antillen.

Verzoeken bij beantwoording van deze brief datum, nummer en onderwerp te vermelden.

Postadres: Plasa Reina Wilhelmina 1, Kralendijk, Bonaire N.A.

Telefoon: (599-7) 5330 toestel 245 of 247 . Telefax: (599-7) 2824

ontvangen
via e-mail.

Partido Demokratiko Boneriano

Eilandgebied Bonaire			
Datum Ontvangst: FEB - 5 2010			
Archief: 30001202			
Aan: ☐ Om advies ☐ Voor het nodige ☒ Ter Kennisgeving			
c.c.:			
Afdelen voor:			
Gez.	Gez. Bonaire, 4 februari 2010		
A	B	C	D

23 APR. 2010
DEP

Z.E. de Gouverneur van
de Nederlandse Antillen
Fort Amsterdam 2
Willemstad, Curaçao

Inzake: Eilandsverordening Referendum Bonaire 2010

Excellentie,

Naar aanleiding van de opschorting door de gezaghebber van het eilandgebied Bonaire van de op 29 januari 2010 door de eilandsraad vastgestelde Eilandverordening referendum Bonaire 2010 (hierna "de eilandsverordening") veroorloof ik mij u deelgenoot te maken van het onderstaande.

De gezaghebber heeft naar mijn mening de eilandverordening 2010 op ondeugdelijke gronden opgeschort. Artikel 98 ERNA noemt naast elkaar, limitatief, de navolgende gronden waarop de gezaghebber een beslissing tot opschorting van, als in casu, een eilandsverordening mag baseren. Het moet gaan om het navolgende:

- strijd met een verdrag of een andere internationale overeenkomst met een vreemde mogendheid of met een internationale organisatie,
- strijd met een rijkswet,
- strijd met een algemene maatregel van rijksbestuur, dan wel
- strijd met het algemeen belang van het Koninkrijk.

Naar de mening van de gezaghebber houdt de eilandsverordening onvoldoende rekening met adviezen van het VN-rapport, "Recommendations of the Needs Assessment Mission te Bonaire – 1 tot 5 december 2010. Deze missie heeft, zoals u wellicht weet, nota bene plaatsgevonden op uitnodiging van het bestuurscollege.

Het rapport van de VN-mission – waarvan naar ik mag aannemen een kopie in uw bezit is – zegt, samengevat, ten aanzien van de punten daarvan die de gezaghebber in zijn brief heeft genoemd als punten die voor hem aanleiding zijn geweest om tot de opschorting over te gaan, voor zover relevant, het volgende:

datum referendum. *If Island Council decisions are delayed beyond December, then consideration should be given to delaying the referendum accordingly.*

Ofwel, de VN-mission doet een aanbeveling voor een latere datum voor het referendum, met een tijdsplan van "within three months", indien de eilandverordening na december 2009 wordt aangenomen. Dit is in casu het geval gebleken. De verordening is tot stand op 29 januari 2010. Het rapport zegt niet dat de periode tussen de

08-03-10
hl

totstandkoming van de eilandverordening en datum van het referendum minimaal "three months" moet zijn, maar dat het referendum beter kan plaatsvinden "within three months". Met de beste wil kan ik derhalve op deze grond geen strijd met enig verdrag of enige hogere wettelijke regeling op koninkrijksniveau vinden.

vraagstelling. Hierover zegt het VN-rapport onder meer:

Either a new question should be formulated by the Island Council, or the options in the proposed question should be explained in writing, in an impartial manner and with sufficient clarity and detail to enable voters to make an informed choice. The implications of each choice should also be explained clearly. Aldus het rapport.

Welnu, dat gebeurt toch, althans nu de eilandverordening pas tot stand is gekomen en het referendum nog moet worden voorbereid kan niet geconcludeerd worden dat de vraagstelling onduidelijk is en dat de voorlichting ondeugdelijk is. De gezaghebber anticipeert echter gemakshalve hierop. Zulks terwijl uit de Memorie van Toelichting op de eilandverordening blijkt dat met associatie-model bedoeld wordt het zogenaamd model-Lubbers als bedoeld in de aide memoire bij de brief van de toenmalige Nederlandse Minister-President Lubbers aan de toenmalige Antilliaanse Minister-President Liberia-Peters d.d. 15 juni 1993 en omschreven in de ontwerp-Staatsregeling van Bonaire van 1993. Voor het overige moge ik u verwijzen naar de gehele Memorie van Toelichting op de eilandverordening.

Kortom, ook ten aanzien van dit aspect is er geen strijd als bedoeld bij art. 98 ERNA.

Internationale praktijk van consensus. *If possible, the Island Council should adopt the referendum law by concensus.* Deze is niet mogelijk gebleken. Maar het gebrek aan consensus levert, vooral ook gezien de formulering van het VN-rapport op dit punt, geen strijd ex art. 98 ERNA op.

Stemrecht. Hier wringt de schoen. Dit is het probleem. De aanbeveling van de UN Mission behandelt op dit punt twee aspecten, de graad waarin een bepaalde groep stemmers in dit referendum mag worden uitgesloten en het kiesrecht van jongeren dan 18 jaar. Wat het eerste aspect betreft, zegt het VN rapport,

The right to vote should be available to every adult citizen. The Referendum Committee's recommendation that citizens must be resident of Bonaire for an "uninterrupted five years" in order to be eligible is problematic and could unreasonably deprive many citizens of the right to vote. Although lawyers could argue the finer points of a legitimate resident requirement or other restrictions on the franchise, the guiding principle should be to ensure universal adult suffrage. A residence requirement of over five years raises serious issues in regards to human rights, as well as equity.

In de eilandverordening is het vereiste van "5 onafgebroken jaren" aanzienlijk versoepeld. Ik vraag uw bijzondere aandacht voor de toelichting op artikel 2 van de eilandverordening, die ik voor de goede orde en ter voorkoming van ieder misverstand onderstaand woordelijk citeer:

De kring van stemgerechtigden wordt primair bepaald door artikel 25 IVBPR, waarin het recht van 'every citizen' om deel te nemen aan democratische verkiezingen, zonder onredelijke beperkingen, wordt beschermd. Dat recht is voor Bonaire geregeld in het Kiesreglement Eilandsraad Bonaire (P.B. 1973, no. 27). Daarin is bepaald dat alle ingezetenen van Bonaire, die

de Nederlandse nationaliteit bezitten en op de dag van verkiezingen de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt kiesrecht hebben. Een beperking voor deelname aan het referendum behoeft ingevolge artikel 25 IVBPR een afzonderlijke rechtvaardiging, waarbij getoetst dient te worden aan overwegingen van redelijkheid.

Bij een referendum in het kader van de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht is het niet ongebruikelijk om strengere eisen te stellen aan kiesgerechtigdheid vergeleken met de eisen in een reguliere verkiezing. Jurisprudentie van de Human Rights Committee over artikel 25 IVBPR wijst uit dat in referenda *gehouden in het kader van de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht* beperkingen van het kiesrecht geoorloofd zijn, mits die beperkingen niet discriminatoir of onredelijk zijn. In een uitspraak van 15 juli 2002 inzake Gillot et al. vs. France (Communication No. 932/2000, U.N.Doc.A/57/40 at 270(2002) overweegt de Human Rights Committee ondermeer dat *"...it would not be unreasonable to limit participation in local referendums to persons 'concerned'.....who have proven sufficiently strong ties to that territory"* en *"in every self determination process limitations of the electorate are legitimized by the need to ensure a sufficient definition of identity"*.

Blijkens genoemde uitspraak waren de criteria voor participatie aan het referendum niet discriminerend, aangezien de *"link to the territory"* niet alleen gebaseerd was op de *"particular ties to the territory (such as birth and family ties) but also (in their absence) on length of residence"*.

In dit referendum is het hebben van een sterke band met Bonaire een vereiste. Voor niet in de Nederlandse Antillen geboren Nederlanders wordt gekozen voor een beperking in die zin dat van hen ingezetenschap van het eilandgebied Bonaire wordt verlangd die niet later is ingegaan dan op 1 januari 2007, als de gefixeerde datum waarop met de implementatie van de tot integratie leidende vorm voor de directe band met Nederland werd begonnen.

Artikel 25 IVBPR staat niet in de weg aan een uitbreiding van de kring van volgens het Kiesreglement kiesgerechtigden. In dat verband geldt slechts de beperking van het leidende beginsel van *'universal adult suffrage'*, met name tot uitdrukking komend in de algemeenheid van de regeling. In die zin wordt een uitbreiding voorgesteld ten aanzien van het vereiste van de Nederlandse nationaliteit door het kiesrecht ook toe te kennen aan ingezetenen van een andere nationaliteit dan de Nederlandse, die voorafgaand aan de dag van het referendum gedurende tien jaar ingezetenen van Bonaire zijn geweest en beschikken over een geldige verblijfstitel. Voor hen geldt op gelijke wijze, dat zij op de dag van het referendum de leeftijd van achttien jaar moeten hebben bereikt.

Getuige de toelichting op dit punt kan ook in dit verband van enige strijd met enige verdragsbepaling geen sprake zijn.

Het andere aspect, de deelname van jongeren aan het referendum, is blijkens het VN rapport een zaak van beleidskeuze van de Eilandsraad. Het rapport zegt in dit verband:

If the Island Council wishes to extend the vote to 16 and 17 year olds, as was done in 2004, there is no international standard that would prevent this, although there is no international standard that requires it.

Kortom, ook op dit punt draagt het VN-rapport niet de conclusie dat er strijd zou zijn met enige verdragsbepaling.

De conclusie van de gezaghebber dat als een referendum wordt gehouden met veronachtzaming van de besproken aanbevelingen van de VN-mission, deze de toets aan het internationaal recht niet zal doorstaan, is derhalve niets anders dan een slag in de lucht.

Hij besluit zijn brief aan u met de zin

kader van hun recht op zelfbeschikking op een vrije en verantwoorde wijze mogen kiezen tussen onafhankelijkheid (die hier in het geheel niet aan de orde is) alsmede vrije associatie met een onafhankelijke staat dan wel integratie in een onafhankelijke staat.

Ik verwijs hierbij in het bijzonder naar VN-resolutie 1514 (XV), *Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples*, en VN-resolutie 1541 (XV), *Principles which should guide Members in determining whether or not an obligation exists to transmit the information called for in Article 73 c of the Charter of the United Nations*.

Deze *declaration* en deze *principles* veronderstellen dat de betrokken ex-koloniale mogendheid zich volledig afzijdig houdt van het keuzeproces en zich daarbij onthoudt van iedere vorm van inmenging. De voormalige Nederlandse Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties, Thom de Graaf, heeft deze beginselen destijds goed begrepen en in acht genomen. Helaas ervaart ons eiland thans al een aantal jaren onder het huidige Nederlandse kabinet het tegendeel.

Naar mijn mening is er geen enkele grond voor vernietiging van de eilandverordening. Ik meende er goed aan te doen om het vorenstaande onder uw bijzondere aandacht te brengen, zulks met het oog op het feit dat u daarover een beslissing moet nemen. Ik reken daarbij op uw goed inzicht en wijsheid en vooral ook uw goede trouw in deze.

Met de meeste hoogachting,

Jopie Abraham
Fractieleider Democratische Partij Bonaire
in de Eilandsraad van Bonaire en Staten
van de Nederlandse Antillen

Kaya America # 13,
Bonaire

-1.7.06.626
29 APR. 2010

GOUVERNEUR VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN

DEP.
4

BESTUURSKANTOOR BONAIRE				
Ingek. FEB 12 2010				
Voignummer, 30001628				
Gez.	Ged.	Ged.	Ged.	Sec.
<i>[Signature]</i>				

Aan de Gezaghebber van Bonaire
Mr. G.A.E. Thodé
Bestuurskantoor
Kralendijk
BONAIRE

Curacao, 12 februari 2010

Onderwerp : Besluit nr. HT-10/0011, naar aanleiding van opschorting afkondiging
Eilandsbesluit inzake de Referendumverordening Bonaire 2010
Kenmerk : HT-10/0011/JW
Referte :
Bijlagen : 1

Met betrekking tot uw brief van 2 februari 2010, nr. 30001129, waarin u mij op basis van artikel 98 van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen heeft benaderd in mijn hoedanigheid van Koninkrijksorgaan in verband met vermeende strijd van de Referendumverordening Bonaire 2010 met het internationale recht en het belang van het Koninkrijk, doe ik u blijkend mijn besluit van heden, nr. HT-10/0011, toekomen. Het besluit vermeldt de gronden waarop het berust. Ik verzoek u het besluit ter kennis van de eilandsraad en het bestuurscollege te brengen.

DE GOUVERNEUR VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN,

Mr. F.M.d.L.S. Goedgedrag

Eilandsgebied Bonaire					
Datum O: FEB 12 2010					
Aronief: 30001628					
Aan:					
☐ Om advies					
☐ Voor het nodige					
☒ Ter Kennisgeving					
c.c.:					
Aldoen voor:					
Gez.	Ged.	Ged.	Ged.	Ged.	Sec.
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>

Aan Eilandsraad & Bestuurscollege
ter kennisgeving

FEB 12 2010

[Signature]

Fort Amsterdam 2, Curaçao (N.A.) - Tel. (599-9) 4612000 / Fax (599-9) 4611412

MAR 03 2010

GOUVERNEUR VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN

Nr. HT-10/0011

DE GOUVERNEUR VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN

Gezien:

de brief van 2 februari 2010 van de gezaghebber van het eilandgebied Bonaire (kenmerk 30001129) gericht aan de Gouverneur waarin hij stelt dat de door de eilandsraad op 29 januari 2010 vastgestelde Referendumverordening Bonaire 2010 de toets aan het internationale recht naar zijn mening niet kan doorstaan, en in strijd moet worden geacht met het algemeen belang van het Koninkrijk en dat hij gelet daarop met inachtneming van artikel 98 van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen de afkondiging van deze verordening heeft opgeschort;

Overwegende:

dat de eilandsraad van het eilandgebied Bonaire in zijn openbare vergadering van 29 januari 2010 de Referendumverordening Bonaire 2010 (hierna: de verordening) heeft vastgesteld;

dat de gezaghebber van het eilandgebied Bonaire bij brief van 2 februari 2010 aan de Gouverneur heeft meegedeeld dat het houden van een referendum aan de hand van de door de eilandsraad op 29 januari 2010 vastgestelde verordening de toets aan het internationale recht naar zijn mening niet kan doorstaan en in strijd moet worden geacht met het algemeen belang van het Koninkrijk en dat hij daarop heeft besloten om met inachtneming van artikel 98 van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen de afkondiging van deze verordening op te schorten;

dat op 10 september 2004 op Bonaire een referendum werd gehouden in het kader van de staatkundige toekomst en dat 59,45% van de opgekomen kiesgerechtigden, bestaande uit alle ingezetenen met de Nederlandse nationaliteit en niet-Nederlandse ingezetenen die vijf jaar in Bonaire wonen, met een leeftijd van zestien jaar en ouder, zich heeft uitgesproken voor een directe band met Nederland;

dat uit de considerans van de verordening kan worden opgemaakt dat deze ertoe strekt de bevolking van Bonaire na het referendum van 10 september 2004 opnieuw te raadplegen over de staatkundige toekomst van Bonaire en dat ook deze raadpleging plaatsvindt in het kader van de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht der volkeren;

1

Fort Amsterdam 2, Curaçao (N.A.) - Tel. (599-9) 4612000 / Fax (599-9) 4611412

dat bij diplomatieke nota van 21 december 2009 van de *Director Electoral Assistance Division, Department of Political Affairs* van de Verenigde Naties aan de Permanente Vertegenwoordiger van het Koninkrijk der Nederlanden bij de Verenigde Naties, de aanbevelingen van een "Needs Assessment Mission" aan Bonaire van 1 tot 5 december 2009, uitgebracht op verzoek van het eilandgebied Bonaire, werden aangeboden;

dat artikel 2, eerste lid, van de verordening luidt als volgt:

"1. Stemgerechtigd bij het referendum zijn degenen, die vijftig dagen voor de datum van het referendum ingezetenen van het eilandgebied Bonaire zijn, mits zij Nederlander zijn en op de dag van het referendum de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt, met dien verstande dat niet in de Nederlandse Antillen geboren Nederlanders stemgerechtigd zijn indien zij niet later dan op 1 januari 2007 ingezetene waren van Bonaire."

dat de verordening aldus een onderscheid maakt tussen ingezetene Nederlanders die in de Nederlandse Antillen zijn geboren en ingezetene Nederlanders die niet in de Nederlandse Antillen zijn geboren;

dat artikel 26 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (Trb. 1978, 177) en artikel 1 van het Twaalfde Protocol bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (Trb. 2001, 18) een algemeen verbod van discriminatie inhouden op welke grond ook, waaronder afkomst, en dat artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten elke burger onder meer het recht verschafft om zonder onredelijke beperkingen deel te nemen aan de behandeling van openbare aangelegenheden en te stemmen en gekozen te worden door middel van betrouwbare periodieke verkiezingen;

dat het beginsel van gelijke behandeling of van non-discriminatie vereist dat, behoudens objectieve rechtvaardiging, vergelijkbare situaties niet verschillend en verschillende situaties niet gelijk worden behandeld;

dat het bestuurscollege in de memorie van toelichting op artikel 2 geen enkele rechtvaardiging heeft gegeven voor het gemaakte onderscheid, anders dan dat het elders, in andere situaties en onder andere omstandigheden dan op Bonaire, niet ongebruikelijk zou zijn om strengere eisen te stellen aan kiesgerechtigdheid bij de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht vergeleken met de eisen bij een reguliere verkiezing;

dat het bestuurscollege in de memorie van toelichting niet heeft gesteld en onderbouwd waarom in artikel 2, eerste lid, van de verordening onderscheid wordt gemaakt tussen beide categorieën Nederlandse ingezetenen;

dat deze omissie te meer knelt nu het voorgenomen referendum een vervolg is op het op 10 september 2004 op Bonaire gehouden referendum over de staatkundige toekomst van het eiland, waarbij alle ingezetenen met de Nederlandse nationaliteit met een leeftijd van zestien jaar en ouder als kiesgerechtigden werden aangemerkt;

dat daarom niet blijkt dat dit onderscheid gerechtvaardigd is;

dat het bestuurscollege heeft verwezen naar een uitspraak van het Human Rights Committee van de Verenigde Naties van 15 juli 2002 inzake *Gillot et al. vs. France*¹, die betrekking had op de situatie in Nieuw-Caledonië;

dat deze uitspraak ziet op zeer specifieke en uitzonderlijke omstandigheden waarvan op Nieuw-Caledonië sprake was en is en die fundamenteel afwijken van die van Bonaire, welke omstandigheden onder meer verband houden met de enorme spanningen en bloedige conflicten tussen de inheemse bevolking, die er een minderheid was gaan vormen, en andere bevolkingsgroepen, die zich er sinds de tweede helft van de 19e eeuw gevestigd hadden;

dat de beperking van de stemgerechtigdheid deel uitmaakt van het zogenoemde "*Nouméa Accord*", een akkoord met een breed samenstel van afspraken, dat onder meer ook voorziet in de totstandkoming van een Nieuw-Caledonisch onderdaanschap, dat de gekozen gemeenschappelijke lotsbestemming moet weerspiegelen die de basis biedt voor een differentiatie in kiesgerechtigdheid van burgers, mede gelet op het definitieve referendum in de periode 2013-2018 en de mogelijke volkenrechtelijke onafhankelijkheid van Nieuw-Caledonië waartoe dit referendum kan leiden;

dat het Human Rights Committee van de Verenigde Naties in de bovenvermelde zaak heeft overwogen dat uitzonderingen op de hoofdregel van artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten dat burgers kiesrecht hebben en kunnen participeren in openbare aangelegenheden, niet discriminatoir of onredelijk mogen zijn;

dat het Human Rights Committee uitdrukkelijk overweegt dat de beoordeling van iedere beperking op het recht geformuleerd in artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten per geval moet plaatsvinden, met een bijzonder oog voor het doel van de beperkingen en het proportionaliteitsbeginsel;

dat het beginsel van gelijke behandeling eraan in de weg staat dat de gekozen criteria meebrengen dat ingezetenen onderdanen die zich in vergelijkbare situaties bevinden, zonder objectieve rechtvaardiging ongelijk worden behandeld;

dat niet kan worden ingezien dat er een objectieve rechtvaardiging zou bestaan voor het maken van onderscheid voor wat betreft stemgerechtigdheid tussen Nederlandse ingezetenen van Bonaire die op één van de eilanden van de Nederlandse Antillen zijn geboren en Nederlandse ingezetenen die elders in of buiten het Koninkrijk zijn geboren;

dat daarvoor in de memorie van toelichting door het bestuurscollege ook geen enkele rechtvaardiging en onderbouwing wordt gegeven anders dan dat de stemgerechtigde een sterke band met Bonaire moet hebben, zodat moet worden aangenomen dat het

¹ Communication No. 932/2000, U.N.Doc.A/57/40 at 270(2002).

onderscheid tussen Nederlanders die op één van de vier andere eilanden van de Nederlandse Antillen zijn geboren en Nederlanders die in Aruba, Nederland of in het buitenland zijn geboren, willekeurig is;

dat in de *"Needs Assessment Mission"* is overwogen dat een eventuele eis van ingezetenschap van vijf jaar problematisch zou zijn en op een onredelijke wijze het stemrecht van veel burgers van Bonaire zou inperken;

dat in de *"Needs Assessment Mission"* verder is overwogen dat het leidend beginsel zou moeten zijn de deelname van alle op Bonaire in de basisadministratie ingeschreven volwassenen aan het referendum;

dat, voor zover de eilandsraad van Bonaire bevreemd mocht zijn dat grote aantallen mensen zich op Bonaire zouden vestigen met het doel de uitkomst van het referendum te beïnvloeden, er andere mogelijkheden zijn om dit te voorkomen, zoals de stemgerechtigdheid te beperken tot de burgers die vóór 15 september 2009 op Bonaire in de basisadministratie waren ingeschreven, te weten de datum waarop de eilandsraad in een openbare vergadering de beslissing nam een referendum te houden;

dat de in artikel 2, eerste lid, van de verordening opgenomen beperking van de stemgerechtigdheid, luidende "met dien verstande dat niet in de Nederlandse Antillen geboren Nederlanders stemgerechtigd zijn indien zij niet later dan op 1 januari 2007 ingezetene waren van Bonaire." in strijd is met de artikelen 25 en 26 Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en artikel 1 van het Twaalfde Protocol bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden;

dat artikel 3, eerste lid, van de verordening, voor zover hier van belang, luidt als volgt:

"1. In het referendum worden aan de stemgerechtigden twee opties in de Papiamentse onderscheidenlijk Nederlandse taal voorgelgd, die als volgt luiden:

(...)

Ik wil dat Bonaire een rechtstreekse band met Nederland zal hebben in de vorm van:

- A. Associatie (Bonaire krijgt een eigenstandige positie binnen het Koninkrijk der Nederlanden)
- B. Integratie (Bonaire wordt deel van Nederland)";

dat volgens de voormelde *"Needs Assessment Mission"* van de Verenigde Naties zowel het begrip "integratie" als het begrip "vrije associatie" de vereiste duidelijkheid missen;

dat blijkens de toevoeging tussen haken in optie B en de memorie van toelichting op artikel 3 van de verordening de beoogde status van Bonaire als openbaar lichaam in de zin van artikel 134 van de Nederlandse Grondwet door het bestuurscollege van het eilandgebied Bonaire wordt opgevat als "integratie" in de zin van de toepasselijke resoluties van de Verenigde Naties;

dat evenwel de Raad van State van het Koninkrijk in zijn voorlichting van 18 september 2006 (W0406.0204/1/K/A) inzake de hervorming van de staatkundige verhoudingen van de Antilliaanse eilanden binnen het Koninkrijk, betoogt dat de bestuurlijke inbedding van Bonaire als openbaar lichaam in Nederland ingevolge artikel 134 van de Grondwet moet worden gekwalificeerd als een "vrije associatie" met Nederland;

dat gebleken is, aldus de "*Needs Assessment Mission*", dat er onder Bonairianen grote verwarring bestaat over wat onder het begrip "vrije associatie" dient te worden verstaan en dat ook door het bestuurscollege van Bonaire in de memorie van toelichting op artikel 3 van de verordening wordt overwogen dat het begrip "vrije associatie" een betrekkelijke onbepaaldheid heeft;

dat het bestuurscollege van Bonaire om die reden heeft overwogen in het ontwerp de term "associatie" met weglating van het adjectief "vrije" op te nemen;

dat evenwel het begrip "associatie" evenmin gedefinieerd en duidelijk bepaald is en in VN-Resolutie 1541 (XV) zelfs niet genoemd wordt, zodat de weglating van het adjectief "vrije" niet de noodzakelijke duidelijkheid verschaft over de reikwijdte en de implicaties van deze optie;

dat weliswaar in de tekst tussen haken in optie A en de memorie van toelichting op artikel 3 van de verordening door het bestuurscollege wordt overwogen dat de betekenis van het begrip "associatie" is dat het een optie is waarbij Bonaire geen deel wordt van Nederland en evenmin reeds op voorhand streeft naar een vorm van associatie die vergelijkbaar is met de status van autonoom land en dat deze optie kan worden begrepen als een in het Statuut voor het Koninkrijk te regelen eigenstandige staatkundige vorm met als uitgangspunt het zogenoemde "model Lubbers" als bedoeld in de *aide memoire* bij de brief van de toenmalige Nederlandse minister-president Lubbers aan de toenmalige Nederlands-Antilliaanse minister-president Liberia-Peters van 15 juni 1993 en is omschreven in de ontwerp-Staatsregeling voor Bonaire van 1993;

dat daartegen moet worden ingebracht dat een optie, waarbij Bonaire geen deel van Nederland wordt, maar evenmin de status van land binnen het Koninkrijk verkrijgt, een eigenstandige staatkundige vorm verwerft, waarbij het zogenoemde "model Lubbers" niet meer dan een uitgangspunt voor onderhandeling vormt, niet kan worden aangemerkt als een optie die de noodzakelijke duidelijkheid verschaft;

dat dit argument aan belang wint, aangezien met het voorgenomen referendum niet wordt beoogd terug te komen op de uitkomst van het op 10 september 2004 gehouden referendum, maar dat het daarop een vervolg vormt en dat het blijkens de considerans van de verordening gaat om de vraag of de uitvoering van het voornemen tot integratie in overeenstemming is met de in het referendum van 10 september 2004 door de bevolking van Bonaire gemaakte keuze;

dat uit de memorie van toelichting op artikel 3 verder kan worden opgemaakt dat het de bedoeling is aan de stemgerechtigden de keuze voor te leggen of Bonaire onderdeel van Nederland moet worden, zoals overeengekomen, dan wel onderhandelingen zouden moeten worden geopend met als doel overeen te komen dat het eiland een eigenstandige positie binnen het Koninkrijk verkrijgt, waarbij Nederland dan een nader overeen te komen deel van de bevoegdheden van het land de Nederlandse Antillen overneemt;

dat uit de memorie van toelichting op artikel 3 kan worden afgeleid dat het materiële verschil tussen optie A en optie B is terug te voeren op de door Nederland van het land de Nederlandse Antillen over te nemen bevoegdheden en de taakverdeling tussen Nederland en Bonaire en het gestelde – maar niet toegelichte – verschil tussen behoud of substantiële beperking of verlies van het zelfbeschikkingsrecht;

dat de Nederlandse regering evenwel heeft aangegeven bereid te zijn met Bonaire te onderhandelen over een bevoegdheden- en taakverdeling, uitgaande van de keuze voor openbaar lichaam en met inachtneming van de daarover gemaakte afspraken;

dat ook uit het voorgaande blijkt dat het onderscheid tussen optie A en optie B, en daarmee de vraagstelling die wordt voorgelegd aan de bevolking van Bonaire duidelijkheid ontbeert;

dat het, zoals ook in de *"Needs Assessment Mission"* is overwogen, van essentieel belang is dat de vraagstelling van het referendum duidelijk is, zodat de bevolking begrijpt waar zij voor stemt, wat de keuzen zijn en wat de implicaties van de keuzen zijn;

dat de huidige verwarring op Bonaire over de interpretatie van de uitkomst van het referendum van 10 september 2004 de behoefte aan duidelijkheid onderstreept;

dat de vraagstelling en opties in de verordening de noodzakelijke duidelijkheid niet bieden, zodat, indien er op Bonaire aan de hand van de aangenomen verordening een referendum zou worden gehouden, er door de bevolking geen duidelijke keuze gemaakt kan worden;

dat het land de Nederlandse Antillen en de eilandgebieden van de Nederlandse Antillen samen met de andere Koninkrijkspartners sedert de start-Ronde Tafel Conferentie van 26 november 2005 afspraken hebben gemaakt over het beoogde eindperspectief van de nieuwe staatkundige structuur, welke afspraken deels reeds zijn geïmplementeerd en waarvan in de Politieke Stuurgroep van 30 september 2009 is overeengekomen dat deze per 10 oktober 2010 zouden moeten zijn gerealiseerd;

dat, geleid op het voorgaande, het een omissie is dat in de memorie van toelichting niet is uitgelegd welke precies de materiële verschillen tussen optie A en optie B zijn en wat de mogelijke consequenties zouden zijn van een keuze voor optie A – niet alleen voor Bonaire, maar ook voor de andere eilanden en Nederland – gezien het gevorderde stadium waarin de staatkundige hervormingen zich bevinden en de opstelling van Nederland;

dat het risico bestaat dat als gevolg van een onduidelijke uitkomst van een referendum op Bonaire het bijna voltooide proces van staatkundige herstructurering niet alleen voor Bonaire, maar ook voor de andere eilanden van de Nederlandse Antillen ernstige vertraging oploopt;

dat een referendum op basis van de onderhavige verordening onevenredige schade kan toebrengen aan de belangen van de andere eilanden van de Nederlandse Antillen en aan die van de Koninkrijkspartners;

dat zulks, mede gelet op de belangen van de andere eilanden van de Nederlandse Antillen en van Nederland, alsmede gelet op het belang van de bevolking van Bonaire, in strijd moet worden geacht met het algemeen belang van het Koninkrijk;

dat is gebleken dat de verordening op 26 januari 2010 door de gezaghebber in ontwerp aan de eilandsraad is aangeboden en daarna direct, zonder oponthoud, door de eilandsraad in de openbare vergadering van 29 januari 2010 is vastgesteld, waarbij slechts enkele redactionele wijzigingen ten opzichte van het ontwerp zijn aangebracht;

dat de door de eilandsraad aan de dag gelegde snelheid van handelen en de wijze waarop de verordening is tot stand gekomen, een belangrijke aanwijzing vormt voor het feit dat er geen sprake is geweest van een intentie om tussen de verschillende fracties in de eilandsraad consensus te bereiken over de uitgangspunten van de verordening;

dat het ontbreken van consensus binnen de eilandsraad over de uitgangspunten van de verordening weliswaar niet in strijd is met enig beginsel van internationaal recht, maar dat het bereiken van consensus een "good practice" vormt om te voorkomen dat er over de regels en de uitkomsten van het referendum achteraf discussies ontstaan die kunnen leiden tot een gebrek aan draagvlak of zelfs tot het niet aanvaarden van de uitkomst door een deel van de bevolking;

dat het belang van het bereiken van consensus over een referendumverordening om die reden dan ook in de "Needs Assessment Mission" is onderstreept en moet worden opgevat als een instructie aan de politieke partijen in de eilandsraad om door middel van te goeder trouw te voeren onderhandelingen tot overeenstemming te komen over de termen van een verordening;

dat evenwel het uiteindelijk bereiken van consensus niet als een noodzakelijke voorwaarde voor de totstandkoming van een verordening kan worden gesteld;

dat het feit dat er geen poging is gedaan om consensus te bereiken betreurenswaardig is, maar dat dit feit op zichzelf onvoldoende zwaar weegt om de verordening in strijd te achten met het algemeen belang van het Koninkrijk;

dat in de "Needs Assessment Mission" is aanbevolen om een voorbereidingsperiode voor een referendum van drie maanden in acht te nemen;

dat het van belang is dat de stemgerechtigden een vrije werkelijke keuze kunnen maken, nadat zij zich goed hebben kunnen laten informeren over de implicaties van de voorgelegde keuzemogelijkheden, waarbij tevens factoren in beschouwing worden genomen die samenhangen met de mate waarin de informatie de Bonairiaanse bevolking bereikt, zoals onder meer de geringe omvang van de bevolking, de beperkte oppervlakte van het eiland, de infrastructuur, de mate van beschikbaarheid van televisie en radio, alsmede van communicatiemiddelen;

dat de vereiste voorbereidingstijd van een referendum ook sterk samenhangt met de vraagstelling en voorgelegde keuzen, aangezien deze bepalend zijn voor de behoefte aan informatie;

dat, zoals hierboven is overwogen, de vraagstelling in de verordening als in strijd met het algemeen belang van het Koninkrijk moet worden aangemerkt;

dat daarmee de vraag of de voorbereiding van het referendum binnen een termijn van twee maanden in strijd met het algemeen belang van het Koninkrijk kan worden geacht, niet in algemene zin bevestigend kan worden beantwoord;

dat, nu de gezaghebber de afkondiging van de onderhavige door de eilandsraad vastgestelde verordening ingevolge artikel 98 van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen heeft opgeschort en de Gouverneur daarvan in kennis heeft gesteld overeenkomstig artikel 98, tweede lid, van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen, aan het oordeel van de Gouverneur is onderworpen of de door de gezaghebber bij de opschorting van de afkondiging geconstateerde strijd met het internationaal recht en met het algemeen belang van het Koninkrijk al dan niet aanwezig is;

dat de opschorting van de gezaghebber van de afkondiging van de eilandsverordening gezien het voorgaande op terechte gronden is geschied;

Gelet op:

artikel 98, tweede lid, van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen (Stb. 1951, 64), zoals nadien gewijzigd;

BESLUIT:

Artikel 1

De Referendumverordening Bonaire 2010, zoals vastgesteld in de vergadering van de eilandsraad van het eilandgebied Bonaire van 29 januari 2010, is in strijd met de artikelen 25 en 26 Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en artikel 1 van het Twaalfde Protocol bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, alsmede met het algemeen belang van het Koninkrijk.

Artikel 2

Dit besluit wordt terstond ter kennis gebracht van de eilandsraad en het bestuurscollege van het eilandgebied Bonaire.

Artikel 3

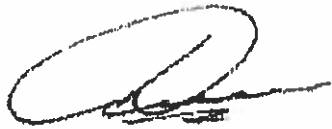
Dit besluit wordt bekend gemaakt in het Publicatieblad van de Nederlandse Antillen.

Gegeven te Willemstad, 12 februari 2010

De Gouverneur voornoemd,

w.g.

mr. F.M. d.l.S. Goedgedrag

Voor eensluidend afschrift:
de directeur van het Kabinet
mr. D.B. van der Windt

Afschrift dezoes te zenden aan:

- de Voorzitter van het Bestuurscollege en van de Eilandsraad van het eilandgebied Bonaire,
- de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
- de Minister-President van de Nederlandse Antillen,
- de Minister van Justitie van Nederland,
- de Minister van Buitenlandse Zaken,
- de Gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen.

Op grond van artikel 98, derde lid, van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen kan het bestuurscollege gedurende 30 dagen na kennisneming van dit besluit beroep instellen bij de Koningin, t.a.v. de Raad van State van het Koninkrijk, Lange Voorhout 3, 2514 EA Den Haag.

Dep
02010/010

GOUVERNEUR VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN

-1706.626

-9 JULI 2010

Aan de Gezaghebber van Bonaire
Mr. G.A.E. Thodé
Bestuurskantoor
Kralendijk
BONAIRE

BESTUURSKANTOOR BONAIRE				
Ingek. FEB 19 2010				
Volgnummer: 30001628				
Gez.	Ged.	Ged.	Ged.	Sec.

Curaçao, 12 februari 2010

Onderwerp : **Besluit nr. HT-10/0011, naar aanleiding van opschorting afkondiging
Eilandsbesluit inzake de Referendumverordening Bonaire 2010**
Kenmerk : HT-10/0011/JW
Referte :
Bijlagen : 1

Met betrekking tot uw brief van 2 februari 2010, nr. 30001129, waarin u mij op basis van artikel 98 van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen heeft benaderd in mijn hoedanigheid van Koninkrijksorgaan in verband met vermeende strijd van de Referendumverordening Bonaire 2010 met het internationale recht en het belang van het Koninkrijk, doe ik u bijgaand mijn besluit van heden, nr. HT-10/0011, toekomen. Het besluit vermeldt de gronden waarop het berust. Ik verzoek u het besluit ter kennis van de eilandsraad en het bestuurscollege te brengen.

DE GOUVERNEUR VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN,

Mr. F.M. d.l.s. Goedgedrag

Reeds per fax ontvangen
12-02-10

GOUVERNEUR VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN

Nr. HT-10/0011

DE GOUVERNEUR VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN

Gezien:

de brief van 2 februari 2010 van de gezaghebber van het eilandgebied Bonaire (kenmerk 30001129) gericht aan de Gouverneur waarin hij stelt dat de door de eilandsraad op 29 januari 2010 vastgestelde Referendumverordening Bonaire 2010 de toets aan het internationale recht naar zijn mening niet kan doorstaan, en in strijd moet worden geacht met het algemeen belang van het Koninkrijk en dat hij gelet daarop met inachtneming van artikel 98 van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen de afkondiging van deze verordening heeft opgeschort;

Overwegende:

dat de eilandsraad van het eilandgebied Bonaire in zijn openbare vergadering van 29 januari 2010 de Referendumverordening Bonaire 2010 (hierna: de verordening) heeft vastgesteld;

dat de gezaghebber van het eilandgebied Bonaire bij brief van 2 februari 2010 aan de Gouverneur heeft meegedeeld dat het houden van een referendum aan de hand van de door de eilandsraad op 29 januari 2010 vastgestelde verordening de toets aan het internationale recht naar zijn mening niet kan doorstaan en in strijd moet worden geacht met het algemeen belang van het Koninkrijk en dat hij daarop heeft besloten om met inachtneming van artikel 98 van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen de afkondiging van deze verordening op te schorten;

dat op 10 september 2004 op Bonaire een referendum werd gehouden in het kader van de staatkundige toekomst en dat 59,45% van de opgekomen kiesgerechtigden, bestaande uit alle ingezetenen met de Nederlandse nationaliteit en niet-Nederlandse ingezetenen die vijf jaar in Bonaire wonen, met een leeftijd van zestien jaar en ouder, zich heeft uitgesproken voor een directe band met Nederland;

dat uit de considerans van de verordening kan worden opgemaakt dat deze ertoe strekt de bevolking van Bonaire na het referendum van 10 september 2004 opnieuw te raadplegen over de staatkundige toekomst van Bonaire en dat ook deze raadpleging plaatsvindt in het kader van de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht der volkeren;

dat bij diplomatieke nota van 21 december 2009 van de *Director Electoral Assistance Division, Department of Political Affairs* van de Verenigde Naties aan de Permanente Vertegenwoordiger van het Koninkrijk der Nederlanden bij de Verenigde Naties, de aanbevelingen van een “*Needs Assessment Mission*” aan Bonaire van 1 tot 5 december 2009, uitgebracht op verzoek van het eilandgebied Bonaire, werden aangeboden;

dat artikel 2, eerste lid, van de verordening luidt als volgt:

“1. Stemgerechtigd bij het referendum zijn degenen, die vijftig dagen voor de datum van het referendum ingezetenen van het eilandgebied Bonaire zijn, mits zij Nederlander zijn en op de dag van het referendum de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt, met dien verstande dat niet in de Nederlandse Antillen geboren Nederlanders stemgerechtigd zijn indien zij niet later dan op 1 januari 2007 ingezetene waren van Bonaire.”

dat de verordening aldus een onderscheid maakt tussen ingezetenen Nederlanders die in de Nederlandse Antillen zijn geboren en ingezetenen Nederlanders die niet in de Nederlandse Antillen zijn geboren;

dat artikel 26 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (Trb. 1978, 177) en artikel 1 van het Twaalfde Protocol bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (Trb. 2001, 18) een algemeen verbod van discriminatie inhouden op welke grond ook, waaronder afkomst, en dat artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten elke burger onder meer het recht verschaft om zonder onredelijke beperkingen deel te nemen aan de behandeling van openbare aangelegenheden en te stemmen en gekozen te worden door middel van betrouwbare periodieke verkiezingen;

dat het beginsel van gelijke behandeling of van non-discriminatie vereist dat, behoudens objectieve rechtvaardiging, vergelijkbare situaties niet verschillend en verschillende situaties niet gelijk worden behandeld;

dat het bestuurscollege in de memorie van toelichting op artikel 2 geen enkele rechtvaardiging heeft gegeven voor het gemaakte onderscheid, anders dan dat het elders, in andere situaties en onder andere omstandigheden dan op Bonaire, niet ongebruikelijk zou zijn om strengere eisen te stellen aan kiesgerechtigdheid bij de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht vergeleken met de eisen bij een reguliere verkiezing;

dat het bestuurscollege in de memorie van toelichting niet heeft gesteld en onderbouwd waarom in artikel 2, eerste lid, van de verordening onderscheid wordt gemaakt tussen beide categorieën Nederlandse ingezetenen;

dat deze omissie te meer knelt nu het voorgenomen referendum een vervolg is op het op 10 september 2004 op Bonaire gehouden referendum over de staatkundige toekomst van het eiland, waarbij alle ingezetenen met de Nederlandse nationaliteit met een leeftijd van zestien jaar en ouder als kiesgerechtigden werden aangemerkt;

dat daarom niet blijkt dat dit onderscheid gerechtvaardigd is;

dat het bestuurscollege heeft verwezen naar een uitspraak van het Human Rights Committee van de Verenigde Naties van 15 juli 2002 inzake *Gillot et al. vs. France*¹, die betrekking had op de situatie in Nieuw-Caledonië;

dat deze uitspraak ziet op zeer specifieke en uitzonderlijke omstandigheden waarvan op Nieuw-Caledonië sprake was en is en die fundamenteel afwijken van die van Bonaire, welke omstandigheden onder meer verband houden met de enorme spanningen en bloedige conflicten tussen de inheemse bevolking, die er een minderheid was gaan vormen, en andere bevolkingsgroepen, die zich er sinds de tweede helft van de 19e eeuw gevestigd hadden;

dat de beperking van de stemgerechtigdheid deel uitmaakt van het zogenoemde "*Nouméa Accord*", een akkoord met een breed samenstel van afspraken, dat onder meer ook voorziet in de totstandkoming van een Nieuw-Caledonisch onderdaanschap, dat de gekozen gemeenschappelijke lotsbestemming moet weerspiegelen die de basis biedt voor een differentiatie in kiesgerechtigdheid van burgers, mede gelet op het definitieve referendum in de periode 2013-2018 en de mogelijke volkenrechtelijke onafhankelijkheid van Nieuw-Caledonië waartoe dit referendum kan leiden;

dat het Human Rights Committee van de Verenigde Naties in de bovenvermelde zaak heeft overwogen dat uitzonderingen op de hoofdregel van artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten dat burgers kiesrecht hebben en kunnen participeren in openbare aangelegenheden, niet discriminatoir of onredelijk mogen zijn;

dat het Human Rights Committee uitdrukkelijk overweegt dat de beoordeling van iedere beperking op het recht geformuleerd in artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten per geval moet plaatsvinden, met een bijzonder oog voor het doel van de beperkingen en het proportionaliteitsbeginsel;

dat het beginsel van gelijke behandeling eraan in de weg staat dat de gekozen criteria meebrengen dat ingezetenen onderdanen die zich in vergelijkbare situaties bevinden, zonder objectieve rechtvaardiging ongelijk worden behandeld;

dat niet kan worden ingezien dat er een objectieve rechtvaardiging zou bestaan voor het maken van onderscheid voor wat betreft stemgerechtigdheid tussen Nederlandse ingezetenen van Bonaire die op één van de eilanden van de Nederlandse Antillen zijn geboren en Nederlandse ingezetenen die elders in of buiten het Koninkrijk zijn geboren;

dat daarvoor in de memorie van toelichting door het bestuurscollege ook geen enkele rechtvaardiging en onderbouwing wordt gegeven anders dan dat de stemgerechtigde een sterke band met Bonaire moet hebben, zodat moet worden aangenomen dat het

---

¹ Communication No. 932/2000, U.N.Doc.A/57/40 at 270(2002).

onderscheid tussen Nederlanders die op één van de vier andere eilanden van de Nederlandse Antillen zijn geboren en Nederlanders die in Aruba, Nederland of in het buitenland zijn geboren, willekeurig is;

dat in de “Needs Assessment Mission” is overwogen dat een eventuele eis van ingezetenschap van vijf jaar problematisch zou zijn en op een onredelijke wijze het stemrecht van veel burgers van Bonaire zou inperken;

dat in de “Needs Assessment Mission” verder is overwogen dat het leidend beginsel zou moeten zijn de deelname van alle op Bonaire in de basisadministratie ingeschreven volwassenen aan het referendum;

dat, voor zover de eilandsraad van Bonaire bevreesd mocht zijn dat grote aantallen mensen zich op Bonaire zouden vestigen met het doel de uitkomst van het referendum te beïnvloeden, er andere mogelijkheden zijn om dit te voorkomen, zoals de stemgerechtigdheid te beperken tot de burgers die vóór 15 september 2009 op Bonaire in de basisadministratie waren ingeschreven, te weten de datum waarop de eilandsraad in een openbare vergadering de beslissing nam een referendum te houden;

dat de in artikel 2, eerste lid, van de verordening opgenomen beperking van de stemgerechtigdheid, luidende “met dien verstande dat niet in de Nederlandse Antillen geboren Nederlanders stemgerechtigd zijn indien zij niet later dan op 1 januari 2007 ingezetene waren van Bonaire.” in strijd is met de artikelen 25 en 26 Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en artikel 1 van het Twaalfde Protocol bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden;

dat artikel 3, eerste lid, van de verordening, voor zover hier van belang, luidt als volgt:

“1. In het referendum worden aan de stemgerechtigden twee opties in de Papiamentse onderscheidenlijk Nederlandse taal voorgelegd, die als volgt luiden:
(...)

Ik wil dat Bonaire een rechtstreekse band met Nederland zal hebben in de vorm van:

- A. Associatie (Bonaire krijgt een eigenstandige positie binnen het Koninkrijk der Nederlanden)
- B. Integratie (Bonaire wordt deel van Nederland”);

dat volgens de voormelde “Needs Assessment Mission” van de Verenigde Naties zowel het begrip “integratie” als het begrip “vrije associatie” de vereiste duidelijkheid missen;

dat blijkens de toevoeging tussen haken in optie B en de memorie van toelichting op artikel 3 van de verordening de beoogde status van Bonaire als openbaar lichaam in de zin van artikel 134 van de Nederlandse Grondwet door het bestuurscollege van het eilandgebied Bonaire wordt opgevat als “integratie” in de zin van de toepasselijke resoluties van de Verenigde Naties;

dat evenwel de Raad van State van het Koninkrijk in zijn voorlichting van 18 september 2006 (W0406.0204/I/K/A) inzake de hervorming van de staatkundige verhoudingen van de Antilliaanse eilanden binnen het Koninkrijk, betoogt dat de bestuurlijke inbedding van Bonaire als openbaar lichaam in Nederland ingevolge artikel 134 van de Grondwet moet worden gekwalificeerd als een “vrije associatie” met Nederland;

dat gebleken is, aldus de “Needs Assessment Mission”, dat er onder Bonairianen grote verwarring bestaat over wat onder het begrip “vrije associatie” dient te worden verstaan en dat ook door het bestuurscollege van Bonaire in de memorie van toelichting op artikel 3 van de verordening wordt overwogen dat het begrip “vrije associatie” een betrekkelijke onbepaaldheid heeft;

dat het bestuurscollege van Bonaire om die reden heeft overwogen in het ontwerp de term “associatie” met weglating van het adjectief “vrije” op te nemen;

dat evenwel het begrip “associatie” evenmin gedefinieerd en duidelijk bepaald is en in VN-Resolutie 1541 (XV) zelfs niet genoemd wordt, zodat de weglating van het adjectief “vrije” niet de noodzakelijke duidelijkheid verschaft over de reikwijdte en de implicaties van deze optie;

dat weliswaar in de tekst tussen haken in optie A en de memorie van toelichting op artikel 3 van de verordening door het bestuurscollege wordt overwogen dat de betekenis van het begrip “associatie” is dat het een optie is waarbij Bonaire geen deel wordt van Nederland en evenmin reeds op voorhand streeft naar een vorm van associatie die vergelijkbaar is met de status van autonoom land en dat deze optie kan worden begrepen als een in het Statuut voor het Koninkrijk te regelen eigenstandige staatkundige vorm met als uitgangspunt het zogenoemde “model Lubbers” als bedoeld in de *aide memoire* bij de brief van de toenmalige Nederlandse minister-president Lubbers aan de toenmalige Nederlands-Antilliaanse minister-president Liberia-Peters van 15 juni 1993 en is omschreven in de ontwerp-Staatsregeling voor Bonaire van 1993;

dat daartegen moet worden ingebracht dat een optie, waarbij Bonaire geen deel van Nederland wordt, maar evenmin de status van land binnen het Koninkrijk verkrijgt, een eigenstandige staatkundige vorm verwerft, waarbij het zogenoemde “model Lubbers” niet meer dan een uitgangspunt voor onderhandeling vormt, niet kan worden aangemerkt als een optie die de noodzakelijke duidelijkheid verschaft;

dat dit argument aan belang wint, aangezien met het voorgenomen referendum niet wordt beoogd terug te komen op de uitkomst van het op 10 september 2004 gehouden referendum, maar dat het daarop een vervolg vormt en dat het blijkens de considerans van de verordening gaat om de vraag of de uitvoering van het voornemen tot integratie in overeenstemming is met de in het referendum van 10 september 2004 door de bevolking van Bonaire gemaakte keuze;

dat uit de memorie van toelichting op artikel 3 verder kan worden opgemaakt dat het de bedoeling is aan de stemgerechtigden de keuze voor te leggen of Bonaire onderdeel van Nederland moet worden, zoals overeengekomen, dan wel onderhandelingen zouden moeten worden geopend met als doel overeen te komen dat het eiland een eigenstandige positie binnen het Koninkrijk verkrijgt, waarbij Nederland dan een nader overeen te komen deel van de bevoegdheden van het land de Nederlandse Antillen overneemt;

dat uit de memorie van toelichting op artikel 3 kan worden afgeleid dat het materiële verschil tussen optie A en optie B is terug te voeren op de door Nederland van het land de Nederlandse Antillen over te nemen bevoegdheden en de taakverdeling tussen Nederland en Bonaire en het gestelde – maar niet toegelichte- verschil tussen behoud of substantiële beperking of verlies van het zelfbeschikkingsrecht;

dat de Nederlandse regering evenwel heeft aangegeven bereid te zijn met Bonaire te onderhandelen over een bevoegdheden- en taakverdeling, uitgaande van de keuze voor openbaar lichaam en met inachtneming van de daarover gemaakte afspraken;

dat ook uit het voorgaande blijkt dat het onderscheid tussen optie A en optie B, en daarmee de vraagstelling die wordt voorgelegd aan de bevolking van Bonaire duidelijkheid ontbeert;

dat het, zoals ook in de *“Needs Assessment Mission”* is overwogen, van essentieel belang is dat de vraagstelling van het referendum duidelijk is, zodat de bevolking begrijpt waar zij voor stemt, wat de keuzen zijn en wat de implicaties van de keuzen zijn;

dat de huidige verwarring op Bonaire over de interpretatie van de uitkomst van het referendum van 10 september 2004 de behoefte aan duidelijkheid onderstreept;

dat de vraagstelling en opties in de verordening de noodzakelijke duidelijkheid niet bieden, zodat, indien er op Bonaire aan de hand van de aangenomen verordening een referendum zou worden gehouden, er door de bevolking geen duidelijke keuze gemaakt kan worden;

dat het land de Nederlandse Antillen en de eilandgebieden van de Nederlandse Antillen samen met de andere Koninkrijkspartners sedert de start-Ronde Tafel Conferentie van 26 november 2005 afspraken hebben gemaakt over het beoogde eindperspectief van de nieuwe staatkundige structuur, welke afspraken deels reeds zijn geïmplementeerd en waarvan in de Politieke Stuurgroep van 30 september 2009 is overeengekomen dat deze per 10 oktober 2010 zouden moeten zijn gerealiseerd;

dat, gelet op het voorgaande, het een omissie is dat in de memorie van toelichting niet is uitgelegd welke precies de materiële verschillen tussen optie A en optie B zijn en wat de mogelijke consequenties zouden zijn van een keuze voor optie A – niet alleen voor Bonaire, maar ook voor de andere eilanden en Nederland – gezien het vergevorderde stadium waarin de staatkundige hervormingen zich bevinden en de opstelling van Nederland;

dat het risico bestaat dat als gevolg van een onduidelijke uitkomst van een referendum op Bonaire het bijna voltooide proces van staatkundige herstructurering niet alleen voor Bonaire, maar ook voor de andere eilanden van de Nederlandse Antillen ernstige vertraging oploopt;

dat een referendum op basis van de onderhavige verordening onevenredige schade kan toebrengen aan de belangen van de andere eilanden van de Nederlandse Antillen en aan die van de Koninkrijkspartners;

dat zulks, mede gelet op de belangen van de andere eilanden van de Nederlandse Antillen en van Nederland, alsmede gelet op het belang van de bevolking van Bonaire, in strijd moet worden geacht met het algemeen belang van het Koninkrijk;

dat is gebleken dat de verordening op 26 januari 2010 door de gezaghebber in ontwerp aan de eilandsraad is aangeboden en daarna direct, zonder oponthoud, door de eilandsraad in de openbare vergadering van 29 januari 2010 is vastgesteld, waarbij slechts enkele redactionele wijzigingen ten opzichte van het ontwerp zijn aangebracht;

dat de door de eilandsraad aan de dag gelegde snelheid van handelen en de wijze waarop de verordening is tot stand gekomen, een belangrijke aanwijzing vormt voor het feit dat er geen sprake is geweest van een intentie om tussen de verschillende fracties in de eilandsraad consensus te bereiken over de uitgangspunten van de verordening;

dat het ontbreken van consensus binnen de eilandsraad over de uitgangspunten van de verordening weliswaar niet in strijd is met enig beginsel van internationaal recht, maar dat het bereiken van consensus een *“good practice”* vormt om te voorkomen dat er over de regels en de uitkomsten van het referendum achteraf discussies ontstaan die kunnen leiden tot een gebrek aan draagvlak of zelfs tot het niet aanvaarden van de uitkomst door een deel van de bevolking;

dat het belang van het bereiken van consensus over een referendumverordening om die reden dan ook in de *“Needs Assessment Mission”* is onderstreept en moet worden opgevat als een instructie aan de politieke partijen in de eilandsraad om door middel van te goeder trouw te voeren onderhandelingen tot overeenstemming te komen over de termen van een verordening;

dat evenwel het uiteindelijk bereiken van consensus niet als een noodzakelijke voorwaarde voor de totstandkoming van een verordening kan worden gesteld;

dat het feit dat er geen poging is gedaan om consensus te bereiken betreurenswaardig is, maar dat dit feit op zichzelf onvoldoende zwaar weegt om de verordening in strijd te achten met het algemeen belang van het Koninkrijk;

dat in de *“Needs Assessment Mission”* is aanbevolen om een voorbereidingsperiode voor een referendum van drie maanden in acht te nemen;

dat het van belang is dat de stemgerechtigden een vrije werkelijke keuze kunnen maken, nadat zij zich goed hebben kunnen laten informeren over de implicaties van de voorgelegde keuzemogelijkheden, waarbij tevens factoren in beschouwing worden genomen die samenhangen met de mate waarin de informatie de Bonairiaanse bevolking bereikt, zoals onder meer de geringe omvang van de bevolking, de beperkte oppervlakte van het eiland, de infrastructuur, de mate van beschikbaarheid van televisie en radio, alsmede van communicatiemiddelen;

dat de vereiste voorbereidingstijd van een referendum ook sterk samenhangt met de vraagstelling en voorgelegde keuzen, aangezien deze bepalend zijn voor de behoefte aan informatie;

dat, zoals hierboven is overwogen, de vraagstelling in de verordening als in strijd met het algemeen belang van het Koninkrijk moet worden aangemerkt;

dat daarmee de vraag of de voorbereiding van het referendum binnen een termijn van twee maanden in strijd met het algemeen belang van het Koninkrijk kan worden geacht, niet in algemene zin bevestigend kan worden beantwoord;

dat, nu de gezaghebber de afkondiging van de onderhavige door de eilandsraad vastgestelde verordening ingevolge artikel 98 van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen heeft opgeschort en de Gouverneur daarvan in kennis heeft gesteld overeenkomstig artikel 98, tweede lid, van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen, aan het oordeel van de Gouverneur is onderworpen of de door de gezaghebber bij de opschorting van de afkondiging geconstateerde strijd met het internationaal recht en met het algemeen belang van het Koninkrijk al dan niet aanwezig is;

dat de opschorting van de gezaghebber van de afkondiging van de eilandsverordening gezien het voorgaande op terechte gronden is geschied;

Gelet op:

artikel 98, tweede lid, van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen (Stb. 1951, 64), zoals nadien gewijzigd;

BESLUIT:

Artikel 1

De Referendumverordening Bonaire 2010, zoals vastgesteld in de vergadering van de eilandsraad van het eilandgebied Bonaire van 29 januari 2010, is in strijd met de artikelen 25 en 26 Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en artikel 1 van het Twaalfde Protocol bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, alsmede met het algemeen belang van het Koninkrijk.

Artikel 2

Dit besluit wordt terstond ter kennis gebracht van de eilandsraad en het bestuurscollege van het eilandgebied Bonaire.

Artikel 3

Dit besluit wordt bekend gemaakt in het Publicatieblad van de Nederlandse Antillen.

Gegeven te Willemstad, 12 februari 2010

De Gouverneur voornoemd,

w.g.

mr. F.M. d.I.S. Goedgedrag

Voor eensluidend afschrift:
de directeur van het Kabinet
mr. D.B. van der Windt

Afschrift dezès te zenden aan:

- de Voorzitter van het Bestuurscollege en van de Eilandsraad van het eilandgebied Bonaire,
- de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
- de Minister-President van de Nederlandse Antillen,
- de Minister van Justitie van Nederland,
- de Minister van Buitenlandse Zaken,
- de Gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen.

Op grond van artikel 98, derde lid, van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen kan het bestuurscollege gedurende 30 dagen na kennisneming van dit besluit beroep instellen bij de Koningin, t.a.v. de Raad van State van het Koninkrijk, Lange Voorhout 3, 2514 EA Den Haag.

GOUVERNEUR VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN

BESTUURSKANTOOR BONAIRE				
Ingek. FEB 16 2010				
Volgnummer,				
Gez.	Ged.	Ged.	Ged.	Sec.

Aan de gezaghebber van het eilandgebied Bonaire,
Dr. G. Thodé
Bestuurskantoor Bonaire
Kralendijk
BONAIRE

Curaçao, 1 februari 2010

Onderwerp : **Integriteit Bestuur**
Kenmerk : RA-10/0001/LW/JW
Referte :
Bijlagen :

Hierdoor breng ik u in herinnering mijn brief d.d. 12 januari 2010, kenmerk RA-10/0001/LW/JW, onderwerp: Integriteit Bestuur, waarin ik uw verzocht om mij, op verzoek van de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, te informeren omtrent de berichtgeving in het Antilliaans Dagblad van 7 januari jl. met betrekking tot de totstandkoming van het huidige bestuurscollege van Bonaire.

Ten behoeve van mijn nog deze week te verzenden antwoord aan de Staatssecretaris verzocht ik u om mij, voor zover nodig op basis van artikel 67 van de Eilandenregeling Nederlandse Antillen en binnen de reikwijdte van uw bevoegdheden, uiterlijk vóór het einde januari een ambtsbericht te sturen over de wijze waarop en de omstandigheden waaronder het huidige bestuurscollege tot stand is gekomen en meer in het bijzonder of daarbij van afspraken, zoals die in de pers worden aangehaald, sprake is geweest.

Tot op heden heb ik geen antwoord ontvangen.
Ik stel het op prijs om vóór donderdag 4 februari 2010 een antwoord te ontvangen.

DE GOUVERNEUR VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN,

Mr. F.M. d.l.S. Goedgedrag

*Reeds beantwoord per brief
n. 30001314
svw wegen bij
n. 30000797*

AGENDAPUNT : 19

ONDERWERP : Toetsingsverzoek bij de VN inzake referendum Bonaire.

ARCHIEFNR. : 30009828

TOELICHTING: Op 12 februari 2010 heeft de Gouverneur van de Nederlandse Antillen (GNA) als orgaan van het Koninkrijk, met toepassing van de procedure geregeld in artikel 98, tweede lid, Eilandenregeling Nederlandse Antillen (ERNA), besloten dat de referendumverordening Bonaire 2010, zoals vastgesteld in de vergadering van de eilandsraad van 29 januari 2010, in strijd is met de artikelen 25 en 26 IVBPR, met artikel 1 Protocol 12 EVRM, alsmede met het algemeen belang van het Koninkrijk. Het besluit volgde op de opschorting van de afkondiging door de Gezaghebber en toezending van de verordening aan de GNA, op grond van de hem in het eerste lid van artikel 98 ERNA verleende bevoegdheid.

Op 16 maart 2010 hebben de Staten van de Nederlandse Antillen besloten dat het besluit van de Gouverneur ter toetsing dient te worden voorgelegd aan de Verenigde Naties in het kader van de waarborging van het recht op zelfbeschikking van de bevolkingen van de entiteiten van de Nederlandse Antillen, zowel nu als in de toekomst, waarbij tevens advies wordt gevraagd ter zake de te nemen gerechtelijke stappen (nationaal en internationaal).

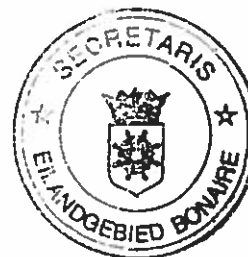
Inmiddels ligt het toetsingsverzoek aan de VN een lange tijd bij Constitutionele Zaken van de Nederlandse Antillen. Hun stelling is dat het toetsingsverzoek aan de VN wordt doorgezonden als Bonaire expliciet daarom vraagt.

BESLUIT : Het bestuurscollege besluit het eerder toegezonden stuk aan de Landsregering met bijlagen wederom te versturen met het verzoek voor doorzending naar de VN.

UITVOERING:

Dhr. Douwe Boersema
cc. ged. Abraham

> verz. dd 15-07-'10 *sp*

JUL 12 2010